

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет мистецтва та дизайну
Кафедра мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВК 1: Громадське здоров'я

Галузь знань

22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність

223 «Сестринська справа»

Назва освітньої програми

«Сестринська справа»

Рівень вищої освіти

Перший (бакалаврський) рівень

Розробники і викладачі	Контактний телефон, адреса	E-mail
Ковалевська Людмила Андріївна, професор, доктор медичних наук, проректор з наукової та лікувально-діагностичної роботи МГУ	+38(099)109-92-86 Вул.Фонтанська дорога 23/1	mgu.klinik@ gmail.com
Д.мед.н., професор кафедри внутрішніх хвороб МГУ КОВАЛЬЧУК Ліна Йосипівна	+380677182129	linakovalchuk@i.ua

Вступ.

Програма з дисципліни “Громадське здоров'я” для вищих медичних навчальних закладів I—III рівнів акредитації складена відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) та освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки фахівців.

Вибіркова дисципліна “Громадське здоров’я ” вивчається на першому році навчання у III семестрі. Навчальним планом передбачено 90 год, з них: лекцій — 10 год, практичних занять — 20 год і самостійної позааудиторної роботи студентів — 60 год.

Актуальність вивчення дисципліни “Громадське здоров’я” пов’язана з тим, що світова спільнота і медичні організації все більше уваги приділяють формуванню, збереженню та зміцненню здоров’я здорових людей, а не лише діагностиці та лікуванню пацієнтів.

Працюючи на педіатричних, терапевтичних чи сімейних територіальних дільницях, амбулаторно-поліклінічних закладах системи первинної медико-санітарної допомоги, медичні сестри разом з лікарями не лише надають лікувально-профілактичну допомогу, а й сприяють збереженню та зміцненню здоров’я здорових людей різних вікових груп. Вони активно проводять первинну та вторинну профілактику найпоширеніших захворювань серед дорослих і дітей. Усе це сприяє формуванню громадського здоров’я територіальних громад і підвищенню якості життя людей.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньокваліфікаційний рівень, форма навчання	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 22 Охорона здоров’я	елективний курс
Загальна кількість годин – 120 год.	Спеціальність 223 МЕДСЕСТРИНСТВО	Термін навчання 3 роки 10 місяців
Кількість аудиторних годин – 42 год.	Ступінь вищої освіти бакалавр	Лекції 14 год.
Кількість годин самостійної роботи студента – 78 год.	Форма навчання: денна	Навчальна практика 28 год.
		Семінарські -
		Самостійна робота 78 год.
		Індивідуальні завдання
		Вид контролю: залік

Примітка:

1 кредит ECTS – 30 год.

Мета навчальної дисципліни: надати можливість студентам вивчити основні проблеми, які стосуються формування, збереження і зміцнення здоров'я здорових людей та профілактики найпоширеніших захворювань серед дорослого населення і дітей.

Передумови для вивчення дисципліни «ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я» є вивчення студентами таких дисциплін: “Анатомія людини”, “Фізіологія”, “Патоморфологія та патофізіологія”, “Мікробіологія”, “Основи профілактичної медицини”, “Основи психології та міжособове спілкування”, “Фармакологія та медична рецептура”, “Ріст і розвиток людини” тощо.

«ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я» як навчальна дисципліна **інтегрується** з такими дисциплінами: “Медсестринство у внутрішній медицині”, “Медсестринство в педіатрії”, “Медсестринство в акушерстві та гінекології”, “Основи медсестринства”, “Медсестринство в інфектології” тощо.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Громадське здоров'я» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі в галузі професійної медичної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідницько-інноваційної діяльності в галузі охорони здоров'я на основі глибокого переосмислення наявних та створення нових цілісних теоретичних або практичних знань, умінь і професійної практики та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 04. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 05. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК 10. Здатність приймати обґрунтовані рішення

Спеціальні (фахові) компетентності

СК 01. Здатність застосовувати професійні та правові стандарти в повсякденній професійній практиці.

СК 08. Профілактична діяльність медичної сестри, направлена на збереження і зміцнення здоров'я, попередження захворювань пацієнта та членів його родини.

СК 09. Здатність здійснювати медсестринський процес в паліативній та хоспісній допомозі.

СК 10. Здатність до організації надання медичної допомоги за принципом сімейної медицини.

СК 11. Здатність проводити медичну реабілітацію з метою відновлення здоров'я населення.

СК 16. Здатність організовувати та управляти відповідним структурним підрозділом (лідерство та менеджмент).

Навчальна дисципліна «Громадське здоров'я» **забезпечує досягнення програмних результатів навчання (ПРН), передбачених освітньою програмою «Медсестринство» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 223 «Медсестринство», галузі знань 22 Охорона здоров'я:**

ПРН 5 Здійснювати медсестринське адміністрування.

ПРН 16 Здатність до точності при здійсненні взаємозалежних професійних функцій (за списком 10).

ПРН 17 Планувати і проводити профілактичні та протиепідемічні заходи щодо інфекційних хвороб (за списком 11).

ПРН 18 Організовувати та проводити навчання пацієнтів та членів їхніх родин з медичних питань.

ПРН 19 Проводити медико-гігієнічну пропаганду.

ПРН 20 Належно вести відповідну медичну документацію.

ПРН 22 Здатність до профілактичної діяльності медичної сестри, яка направлена на збереження і зміцнення здоров'я, попередження захворювань пацієнта та членів його родини.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

після закінчення вивчення дисципліни **здобувач вищої освіти буде знати:**

- основні визначення та поняття (валеологія, валеометрія, громадське здоров'я тощо);
- основні методи та етапи диспансеризації, групи здоров'я;
- основні методи діагностики вагітності;
- патронаж новонароджених у домашніх умовах;
- методика грудного, змішаного, штучного вигодовувань;
- основні етапи введення прикормів;

- календар профілактичних щеплень;
- суть захворювань, основні клінічні форми та їх прояви, перебіг, медсестринська діагностика, ускладнення;
- методи первинної та вторинної профілактики;
- принципи медичної деонтології та етики, необхідні в повсякденній фаховій, валеологічній і профілактичній діяльності громадської медичної сестри;

— правила техніки безпеки, охорони праці в галузі, протиепідемічного режиму, професійної безпеки в практичній діяльності.

Уміння:

- формувати, зберігати і зміцнювати індивідуальне та громадське здоров'я;
- формувати комплекси валеологічних заходів для конкретних здорових людей різного віку на основі діагностики рівня здоров'я (валеометрії);
- збирати анамнестичні дані щодо з'ясування рівня здоров'я здорових і визначення чинників ризику виникнення певних захворювань у здорових людей та дітей;
- проводити медсестринське обстеження здорових людей та хворих;
- проводити медсестринську діагностику рівня здоров'я здорових, планування та реалізацію медсестринських втручань з оцінюванням їх результативності та корекцією;
- володіти методикою проведення практичних навичок валеометрії та медсестринської діагностики захворювань;
- проводити вторинну профілактику з метою збереження певного рівня здоров'я та підвищення якості життя пацієнтів на хронічні недуги з використанням залишкового рівня здоров'я;
- дотримуватися правил техніки безпеки, охорони праці в галузі, протиепідемічного режиму, професійної безпеки в практичній діяльності.

Студенти мають бути поінформовані про:

- захворюваність населення в Україні та регіоні відповідно до віку пацієнтів;
  - накази, стандарти та інші нормативні документи, які регламентують роботу сестри медичної в лікувально- профілактичних закладах;
  - сучасні підходи діагностики, лікування та профілактики захворювань;
- екологічний та санітарно-епідеміологічний стан України, регіону та їх вплив на формування здоров'я населення.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Практичні заняття	Самостійн а робота студента
1	Медична валеологія та громадське медсестринство	12	2	4	9
2	Роль правильного вигодовування дітей першого року життя у формуванні здоров'я та профілактиці захворювань	12	2	4	9
3	Здорова вагітність. Здорова дитина	12	2	4	10
4	Профілактика рахіту, анемії, гіпотрофії в дітей грудного та раннього віку. Профілактика інфекційних захворювань у дітей. Щеплення	12	2	4	10
5	Роль раціонального і лікувально-профілактичного харчування у збереженні та зміцненні здоров'я	12	2	4	10
6	Профілактика бронхіальної астми, гіпертонічної хвороби та ішемічної хвороби серця	12	2	4	10
7	Профілактика захворювань ендокринної системи.	10	2	2	10
8	Техніка безпеки та охорона праці. Залік	8		2	10
	Усього	90	14	28	78

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Медична валеологія та громадське медсестринство	4
2	Роль правильного вигодовування дітей першого року життя у формуванні здоров'я та профілактиці захворювань	4
3	Здорова вагітність. Здорова дитина	4
4	Профілактика рахіту, анемії, гіпотрофії в дітей грудного та раннього віку. Профілактика інфекційних захворювань у дітей. Щеплення	4
5	Роль раціонального і лікувально-профілактичного харчування у збереженні та зміцненні здоров'я	4
6	Профілактика бронхіальної астми, гіпертонічної хвороби та ішемічної хвороби серця	4
7	Профілактика захворювань ендокринної системи.	2

8	Техніка безпеки та охорона праці. Залік	2
	Усього	28

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

<i>№ з/п</i>	<i>Тема</i>	<i>Кількість годин</i>
1	Медична валеологія та громадське медсестринство	6
2	Роль правильного вигодовування дітей першого року життя у формуванні здоров'я та профілактиці захворювань	6
3	Здорова вагітність. Здорова дитина	6
4	Профілактика рахіту, анемії, гіпотрофії в дітей грудного та раннього віку. Профілактика інфекційних захворювань у дітей. Щеплення	6
5	Роль раціонального і лікувально-профілактичного харчування у збереженні та зміцненні здоров'я	6
6	Профілактика бронхіальної астми, гіпертонічної хвороби та ішемічної хвороби серця	6
7	Профілактика захворювань ендокринної системи.	6
8	Техніка безпеки та охорона праці. Залік	6
	Усього	48

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит
--	---

Контрольні питання

1. Поняття “індивідуальне здоров'я”, “громадське здоров'я”, збереження і зміцнення здоров'я здорової людини, здоровий спосіб життя, санітарна освіта, медико-санітарні переконання.
2. Основні завдання медичної валеології, загальні принципи та проблеми.
3. Визначення рівня здоров'я здорової людини (валеометрія). Експрес-діагностика фізичного здоров'я.
4. Чинники формування психічного здоров'я: психічний код, чинники внутрішньоутробного розвитку, темперамент і характер, психічний стрес і психотравма.
5. Особливості психічної поведінки чоловіків і жінок.
6. Психологічна сумісність подружньої пари.
7. Сексуально-репродуктивна сфера чоловіка і жінки.
8. Роль чоловіка та жінки в сім'ї.
9. Діагностика вагітності: сумнівні, ймовірні та достовірні ознаки, діагностичні тести на вагітність.
10. Найважливіші чинники, що впливають на формування здоров'я плода під час вагітності.
11. Диспансерне спостереження за вагітними: перший допологовий візит до лікаря, комплекс лабораторного обстеження вагітної, повторні відвідування лікаря, оптимальна кількість відвідувань протягом вагітності, ультразвукові обстеження вагітної, допологовий та післяпологовий патронажі, ведення медичної документації на вагітну.
12. Рекомендації медичної сестри сімейного лікаря вагітній відносно одягу, догляду за сосками, харчування, режиму поведінки тощо.
13. Заходи медичної сестри сімейного лікаря під час першого патронажу новонародженої дитини вдома.
14. Патронажі до новонародженої дитини вдома впродовж першого місяця життя дитини.
15. Основні переваги грудного вигодовування малят.
16. Розподіл їжі за енергетичною цінністю для дітей віком 3—7 років на сніданок, обід, підвечірок і вечерю (у відсотках).
17. Призначення профілактичних заходів проти рахіту доношеній одномісячній дитині, яка перебуває на природному вигодовуванні.
18. Харчування та профілактичне лікування дитини віком 9 міс., яка перебуває на штучному вигодовуванні та страждає на залізодефіцитну анемію середнього ступеня тяжкості.
19. Добові потреби заліза для дітей грудного віку.
20. Клінічні ознаки постнатальної набутої гіпотрофії аліментарного походження першого ступеня тяжкості, прогресуючого перебігу в дитини віком 10 міс.
21. Лікувально-профілактичний комплекс заходів для восьмирічної дитини, яка страждає на аліментарну гіпотрофію I ступеня.
22. Планові профілактичні щеплення здоровому дитячому населенню.
23. Суть диспансеризації.

25. Мета диспансеризації здорових і хворих та її етапи.
26. Диспансерні групи (групи здоров'я).
27. Критерії ефективності диспансеризації.
28. Форми і методи діяльності денних стаціонарів поліклінік.
29. Організація роботи домашніх стаціонарів з централізованою та децентралізованою формами надання допомоги пацієнтам.
30. Загальні показання та протипоказання до лікування хворих у денних і домашніх стаціонарах.
31. Раціональне і лікувально-профілактичне лікування. Роль білків, жирів і вуглеводів у раціональному і лікувально-профілактичному лікуванні.
32. Енергетична цінність їжі.
33. Режим харчування здорової людини.
34. Правила техніки безпеки і охорони праці,
35. протиепідемічного режиму, професійної безпеки при виконанні медсестринських втручань, обстеженні пацієнтів тощо.

Практичні навички

1. Організація робочого місця дільничної медичної сестри.
2. Планувати медсестринський нагляд за диспансерними хворими.
3. Проводити санітарно-освітню роботу, спрямовану на первинну і вторинну профілактику найпоширеніших захворювань.
4. Проводити обстеження здорової людини під час профілактичного огляду і визначати рівень її фізичного здоров'я.
5. Проводити обстеження хворої людини.
6. Проводити спостереження за станом здоров'я пацієнта, своєчасна діагностика його погіршення.
7. Підготувати матеріали для лікарів з первинного обстеження пацієнтів і попередньо визначити групи здоров'я на долікарському етапі.
8. Виконувати всі види маніпуляцій, передбачених для фаху "сестра медична".
9. Вести затверджену медичну та медсестринську документацію, підготувати дані для складання статистичного звіту.
10. Розраховувати та аналізувати статистичні показники ефективності диспансеризації.
11. Встановлювати медсестринські діагнози.
12. Опанувати обов'язками медичної сестри.
13. Обчислювати основні показники роботи денного і домашнього стаціонарів поліклініки.
14. Визначати групи енерговитрат людини залежно від інтенсивності професійної діяльності.
15. Оцінювати стан здоров'я людини залежно від її харчування.
16. Складати раціон здорової людини залежно від віку, статі, умов праці та відпочинку.
17. Визначати показання для одержання робітниками лікувально-профілактичного харчування на роботі.
18. Проводити медсестринське обстеження і оцінювання стану здоров'я людини.
19. Забезпечувати належний догляд за новонародженою дитиною в домашніх умовах.

20. Здійснювати взяття біологічного матеріалу від дитини для лабораторного дослідження.
21. Визначати антропометричні показники дитини першого року життя.
22. Проводити профілактичні щеплення.
23. Надавати невідкладну допомогу дітям з поствакцинальними алергічними реакціями.
24. Проводити санітарно-освітню роботу з батьками щодо щеплень дітей.
25. Визначити добовий раціон їжі та режим вигодовування дитини першого року життя.
26. Коригувати харчування дитини першого року життя на природному вигодовуванні.
27. Визначати раціон харчування матері-годувальниці.
28. Скласти індивідуальне меню для дітей першого року життя при змішаному та штучному вигодовуванні.
29. Виявляти чинники ризику і ранні ознаки рахіту, анемії та гіпотрофії у дітей грудного віку та проводити їх медсестринське обстеження.
30. Визначати харчові продукти та дієтичні добавки, якими слід збагачувати раціон дітей першого року життя при загрозі виникнення рахіту, анемії та гіпотрофії.
31. Проводити санітарно-освітню роботу з батьками щодо профілактики рахіту, анемії та гіпотрофії у дітей першого року життя.
32. Визначити чинники ризику виникнення хронічного бронхіту, бронхіальної астми, гіпертонічної хвороби, ішемічної хвороби серця, ревматизму, хронічного гастриту, виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки, хронічного гепатиту, жовчокам'яної хвороби, хронічного панкреатиту, хронічного коліту, ендемічного зобу, цукрового діабету, ожиріння, хронічного пієлонефриту тощо.
33. Підготовка пацієнта до лабораторних методів дослідження.
34. Підготовка пацієнта до інструментальних методів обстеження.
35. Проводити комплекс профілактичних заходів з первинної та вторинної профілактики найпоширеніших захворювань.
36. Дотримуватися правил техніки безпеки і охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки під час виконання медсестринських втручань, обстеження пацієнтів тощо.

8. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

(для заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;
- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні

термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 1 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C	Задовільно	
64-73 (5)	D		
60-63 (4)	E	незадовільно	не зараховано
35-59 (3)	Fx		
1-34 (2)	F		

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Громадське здоров'я і громадське медсестринство: Підручник. — 3-тє вид. / За ред. Є.Я. Складярова, М.Б. Шегедин і Б.Б. Лемішка. — К.: Медицина, 2011. — 224 с. — Пал. тв.

2. Тищенко О. М., Заборовський Г. І. Громадське здоров'я та охорона здоров'я: Навчальний посібник [для студентів факультету медичних сестер з вищою освітою] //medbib. in. ua/obschestvennoezdorove-zdravoohranenie. html.
3. Півень Н. В. Операційний посібник «Розробка та фінансування регіональних і місцевих програм громадського здоров'я». – 2020.
4. Навчання здоров'я : просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я : навч. - метод. посіб. / Н. В. Зимівець, В. С. Петрович, О. Ю. Закусило ; за заг. ред. Н. В. Зимівець. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с. – (Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки)
Доступ: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5051/1/heals.pdf>
5. Рациональне і безпечне харчування як основа громадського здоров'я : навчальний посібник / В. В. Касянчук, В. О. Курганська, О. М. Олешко ; за ред. проф. А. Г. Дьяченка. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 355 с. ISBN 978-966-657-712-5
Доступ: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67468/1/Kasianchuk_ratsionalne.pdf

Допоміжна

1. Гігієна харчування з основами нутріціології: Підручник. У 2 кн. / За ред. В.І. Ципріяна. — К.: Здоров'я, 2007. — 544 с.
2. Гжегоцький М.Р., Федоренко В.І., Штабський Б.М. Нариси профілактичної медицини. — Львів: ЛОБФ “Медицина і право”, 2008. — 408 с.
3. Даценко І.І., Габович Р.Д. Профілактична медицина. — К.: Здоров'я, 2004. — 792 с.
4. Медсестринство у внутрішній медицині: Навч. посібник / М.Б. Шегедин, І.А. Шуляр, Л.М. Подносова, Л.П. Дацко, О.Т. Шавала. — К.: Медицина, 2009. — 176 с.
5. Шегедин М.Б., Орібко С.Д., Киричук Г.І., Серета М.П. та ін. Медсестринство в педіатрії: Навч. посібник. — Вінниця: Нова книга, 2009. — 312 с.
6. Шегедин М.Б., Кравців В.В., Барчук С.В. Медсестринство при інфекційних хворобах: Навч. посібник. — Вінниця: Нова книга, 2009. — 120 с.
7. Возіанова Ж.І. Інфекційні і паразитарні хвороби: В 3 т. — К.: Здоров'я, 2001.

Інформаційні ресурси

1. <http://library.gov.ua/> Національна наукова медична бібліотека України
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
3. Центр тестування – база ліцензійних тестових завдань «Крок»: <http://testcentr.org.ua/>